

Doctor conferențiar la Catedra de literatură română și universală, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți. Domenii de preocupare: filologie, filosofia culturii, științe ale comunicării, sociopsihologie. Cărți publicate: *Urme pe nisip*, Chișinău, 2005; *Cunoaștere și autenticitate*, Timișoara: ArtPress & Augusta, 2008; *Imaginea Iașilor în presa interbelică ieșeană* (antologie), Iași: Junimea, 2016; *Chișinău: evocări interbelice* (antologie), București: Eikon, 2018 etc.

Diana VRABIE

ORAȘUL BĂLȚI ÎN LUMINA CĂLĂTORIEI REGALE DIN ANUL 1920

Vizita oficială a Suveranilor în Bucovina și Basarabia din anul de grație, 1920 este viu anunțată în presa vremii, de pe ambele maluri ale Prutului, fiind precedată de o serie de demersuri din partea oficialităților basarabene către Curtea Regală. Acest aspect este surprins în *Însemnările zilnice* ale Reginei Maria, conform cărora, la data de 22 decembrie 1918/4 ianuarie 1919, Regina Maria a primit o delegație basarabeană, în frunte cu Pantelimon Halippa care „s-a plâns că nu este nici un șef, nici o organizație, nu au un conducător adevărat sau un stăpân [...] că ei iubesc pe Rege și pe Regină și contează pe noi și că toată puterea ar trebui să fie în mâinile noastre” [8, p. 19]. Astfel încât, în anul 1920, regele Ferdinand I decide să facă o vizită politică în Basarabia, legitimând prezența autorității regale în acest ținut, în contextul în care statutul Basarabiei nu fusese decis definitiv din punct de vedere al dreptului internațional.

Vizita pe care urma să o facă Curtea Regală în Bucovina și Basarabia avea un itinerar stabilit din timp, urmând să treacă prin câteva puncte-cheie, care reprezentau tot atâtea simboluri istorice: Ițcani, Suceava, Putna, Rădăuți, Cernăuți, Noua Suliță, Hotin, Bălți, Chișinău, Cetatea Albă, Leipzig, Basarabeasca, Valul lui Traian, Bolgrad, Reni și Ismail. Publicația „Sfatul Țării” oferă întreg traseul vizitei în Bucovina

și Basarabia, după cum urmează: „În Bucovina. Sâmbătă 15 Mai. Plecarea trenului regal din halta Cotroceni, la orele 18.00. Duminecă 17 Mai. Sosirea la gara Dornești la orele 8 și 45. Plecarea în automobil la Suceava (prin Rădăuți) la orele 9.30. Oprește la Rădăuți: 30 de minute. Oprește la Suceava: 30 de minute. Plecare la Putna prin marginea Horodnicu Vicovu. Oprește la Putna 30 de minute. Întoarcerea în Dornești. Plecare la Cernăuți la orele 16.00. Ajungerea la Cernăuți la orele 18 și 40. Luni 17 Mai. Ședere în Cernăuți. Marți 18 Mai. Plecarea din Cernăuți la orele 11.00. Ajungere la Noua Suliță la orele 12 și 55. În Basarabia. Marți 18 Mai. Plecarea în automobile la Hotin orele 15.30. Plecarea din Hotin (cu automobilele) din Noua Suliță la orele 16.30. Plecarea cu trenul din Noua Suliță la Bălți la orele 19. Miercuri 19 Mai. Sosirea la Bălți la orele 6.50. Plecarea din Bălți la Chișinău la orele 16.00. Joi 20 Mai. Sosire la Chișinău la orele 9.30. Vineri 21 Mai. Ședere în Chișinău. Sâmbătă 22 Mai. Ședere în Chișinău. Duminică 23 Mai. Plecare din Chișinău la orele 9.30. Ajunge la Tighina la orele 12.20. Plecare din Tighina la Cetatea Albă la orele 21.10. Luni 24 Mai. Sosirea la Cetatea Albă la orele 9.30. Plecarea din Cetatea Albă la Basarabeasca la orele 19.00. Marți 25 Mai. Sosirea la Basarabeasca la orele 9.00. Plecarea din Basarabeasca la orele 13.00. Ajunge la Valul lui Traian

la orele 17.00. Plecarea în automobile la Belgrad și Întoarcerea la Valul Iul Traian. Miercuri 26 Mai. Plecarea în automobile din Valul lui Traian la Ismail la orele 9.30. Plecarea din Ismail la Valul lui Traian la orele 16. Joi 27 Mai. Plecarea din Valul lui Traian la Reni la orele 4.00. Ajunge la Reni la orele 9.30. Transportarea în trenul regal, calea normală și plecarea din Reni la București la orele 11.00. Sosirea Halta Cotroceni la orele 19.45” [3, p. 1], de unde rezultă foarte clar că primul oraș vizitat în Basarabia era Bălțiul, în care familia regală trebuia să descindă în ziua de Miercuri 19 Mai, la orele 6.50, urmând să plece din Bălți spre Chișinău la orele 16.00.

*

La acea dată, Bălțiul, ca și multe orașe din Basarabia de după unire trecea printr-un proces de primenire, dând speranțe mai ales din punct de vedere economic: „Bălții este unul din orașele Basarabiei care are cele mai mari șanse de dezvoltare în noile condițiuni de viață. Așezat pe râulețul Răut, în mijlocul Basarabiei de Nord, la încrucișarea drumurilor ce duc spre Iași și Cernăuți, Bălții în ultimii ani capătă o importanță economică foarte mare” [4, p. 93], având „1 175 de întreprinderi comerciale, 8 bănci, 6 cooperative, 5 mori sistematice, 2 fabrici de bere, 1 de spirt, 1 de vată, 12 de ulei și un număr destul de mare de fabrici mai mici” [4, p. 96]. Orașul pare a se dezvolta încurajator: „Edificii noi și altele în construcție vădesc că aici pulsează o viață intensă. Nici nu s-ar putea altfel. Orașul de pe Răut – prin poziția-i fericită – e locul cel mai potrivit pentru desfacerea produselor din tot nordul Basarabiei. De aici, drumurile de fier duc în trei părți, înlesnind astfel plasarea acestui mănos ținut răsăritean. Situat în mijlocul unei regiuni bogate în cernoziom, Bălțiul a ajuns un centru comercial și industrial din provincia de pe stânga Prutului. Cultura „răsăritei” din care anual se realizează o frumoasă recoltă, a dat naștere industriei uleiului. Ca urmare, câteva fabrici fumează din coșurile nalte, delimitând orașul, înfruntându-l asemenea unei caracatițe” [6, p. 9].

Din punct de vedere edilitar, orașul nu era extrem de atractiv, după cum deducem din numeroasele mărturii: „gară mică”, „gherete păcă-

toase”: „În Bălți n-aș avea ce vedea, cu toate că de la așezarea noastră, multe s-au prefăcut în orașul acesta glodios, înconjurat odinioară de băltoace” [5, p. 35]. Nu există aparent „nici o priveliște care să-ți mângâie ochiul ... dealuri posomorâte, sterpe, șuvițe de șesuri line și nici o limbă de pădure ... un copac departe în zare e-o mare minune” [5, p. 35]. În rest, „tregheri care dau năvală la ușă, îmbrâncindu-se”, „lume puțină și obișnuită, în mare parte negustori și slujbași”, „călători care coboară liniștiți, cu bagajele în mâini” și „se îndreaptă spre piața trăsurilor, urmăriți de privirile galeșe ale tregherilor” [6, p. 9].

Priveliștea tristă este totuși compensată de superbul parc al gării: „La gara mare, în restaurant, bem un ceai, iar timpul rămas până la plecare, îl petrec privind și admirând splendidul parc al gării, cel mai frumos parc de gară din tot cuprinsul țării, după expresia nu numai a șefului de stație, prietenul meu Rădulescu, dar și a călătorilor care au trecut pe aici” [5, p. 35]. Aceștia i se adaugă, în chip fericit, și grădina publică care e în „dosul străzii principale, într-un cartier liniștit, cartierul instituțiilor de cultură. Grădina are forma – se pare – a unui trapez. Nu e mare, totuși agreabil orânduită” [6, p. 9]. În rest, „case mai toate vechi, acoperite cu mușchi și așezate în neorânduială. Doar cele mai noi au ceva comun cu edilitatea urbanistică” [6, p. 9].

Un element pitoresc în acest peisaj contrarian este constituit de birja veselă, care animă atmosfera galeșă: „În dosul stației e oarecare larmă. Birjarii se năpustesc la scară, căutând să-și completeze echipajul, deși în „birjă” stau comod abia două persoane. Birja e trasă de un singur fugar, așa ca în mai toate târgurile din Orientul european. E înaltă și îngustă, încât călătorii sunt puși mereu în perspectivă să ajungă dincolo de bordura șoselei. Obișnuit cu deselegănări ale trăsuri, birjarul stă cocoțat pe capă, imperturbabil. Face uz de „ghicuișcă” și-și ațintește privirile înainte, hulpav să scurteze distanța” [6, p. 9]. Călătorii care descind în urbea bălțeană vor da de hopuri la tot pasul: „trotuarele nu fac excepție. Lespezile sunt neregulate și dispuse la întâmplare. Vina, desigur, nu o poartă întreagă, edili. Străduințele de o mai frumoasă gospodă-

Strada Peterburgului din Bălți în perioada țaristă.

rie se văd cu cât trăsura se apropie de centru” [6, p. 9]. În rest, un oraș comercial, multiethnic, provincial, ușor trist, cu o șosea ce „taie suburbia în curba moale, spre stânga, până la o depărtare de aproape un kilometru, de unde se întinde în linie dreaptă [6, p. 9], rezemându-se în apa Răutului care „vine din sus, printre maluri joase, tuciurie și molcomă, de parcă ar fi un eleșteu. Trece pe sub podul greoi, zidit din blocuri mari de piatră și-și deschide drum la vale, făcând ocolul întinsei urbe nord-basarabene” [6, p. 9].

*

Familia regală, MM.LL. Regele și Regina, împreună cu A. S. R. Princesesa Elisabeta, pleacă, prin urmare, cu trenul din halta Cotroceni, Sâmbătă, 16 Mai, la orele 19.00, fiind însoțiți de prim-ministru, Alexandru Averescu și directorul Poliției și Siguranței Generale, Romulus P. Voinescu. Vizita a început, în chip simbolic, la 16 mai 1920, în Bucovina, în orașul Cernăuți, marcând un eveniment de o importanță incontestabilă: regele, pentru prima dată, vizitează cele două provincii românești, care timp de secole s-au aflat sub ocupație străină. După o vi-

zită de trei zile în Bucovina, familia regală se va îndrepta spre Bălți, la ora 21.00, adică cu 2 ore întârziere, fiind însoțită de manifestațiuni de simpatie din partea populațiunii din gara Noua Suliță, „cum de altfel M. S. Regele a fost primit și în celelalte gări până la ora 23” [2, p. 30].

În ziua de Miercuri, 19 Mai, la ora 9.30, cortegiul regal, format din șase mașini sosește în gara Bălți. Pe peronul gării așteaptă d. general Jitianu, comandantul diviziei II, în fruntea autorităților civile și a reprezentanților clerului, școlilor și diferitelor comunități. Onorul este dat de o companie de onoare cu drapel din regimentul 3 Olt. Familia regală este salutată de primarul orașului Bălți, D. Hâncu, care îi adresează M. S. Regelui călduroase urări de bună venire, prezentând obișnuita pâine și sare. Următorul oficial care salută Maiestatea Sa este B.V. Boutmy, președintele Zemstvei, care rostește un discurs emoționant: „Sire! În numele populațiunii basarabene de la meleagurile bătrânului Nistru, cuprinsă în hotarele ce formează mănșul nostru ținut Soroca, noi, președintele Zemstvei ținutale și președintele orașului

Soroca, împreună cu delegațiunea ce ne însoțește, aducem Maiestateii Voastre salutul nostru plin de cea mai curată iubire ce păstrăm și vom păstra de-a pururi Marelui Căpitan Ferdinand I, Regele iubit al României întregite” [2, p. 30].

Profund mișcat, M. S. Regele mulțumește călduros „pentru cuvintele pline de dragoste ce I se adresează” [2, p. 31] și, după obișnuitele prezentări, M. S. Regele, A. S. R. Principesa Elisabeta, urmași de reprezentanții autorităților și de suita regală, se îndreaptă spre biserica Soborului, unde se oficiază un serviciu religios. „Străzile erau împodobite cu frumoase arcuri de triumf, iar lumea care se adunase în număr foarte mare întâmpină pe M. S. Regele cu flori și nesfârșite urale” [2, p. 31]. Acest elan omniprezent venea din bucuria restabilirii unirii multasteptate și a afirmării legitimității și suzeranității, după cum arată publicistul Tudor Pamfile: „Cine va căuta să afle, în rostul călătoriei pe care M. S. Regele o începe astăzi în Basarabia înțelesul unei călătorii obișnuite, va greși. Cine va căuta să vadă în această înlănțuire de popasuri ale M. S. Regelui, dorința de-a vedea și de-a cunoaște străbunele noastre colțuri moldovenești, precum și plinirea dorului nostru de a vedea chipul M. S. Regelui și a M. S. Reginei, – va greși iarăși. O călătorie domnească are de obicei și acest rost cu totul lumesc, cu toiu vremelnic, dar peste acest rost, mult mai însemnat decât acesta este un altul: acela pe care ni-l arată vremurile de demult” [7, p. 1].

După serviciul religios M. S. Regele primește defilarea trupelor din garnizoană, vizitând apoi bisericile celorlalte confesiuni din orașul Bălți: biserica armeană, cea poloneză și sinagoga. La acea dată cultul religios în orașul Bălți era reprezentat „prin două biserici ortodoxe, una armenescă, una catolică, una lipovenească, 4 sinagogi și 22 de case de rugăciuni evreiești” [4, p. 94]. Cu înființarea episcopiei în orașul Bălți se vor pune bazele unei catedrale episcopale. De altfel, familia regală manifesta un interes deosebit pentru lăcașurile de cult. În Chișinău, familia regală vizitează principalul locaș, Catedrala din Chișinău, asistă la liturghia oficiată de arhiepiscopul Gurie și episcopul Dionisie. Programul vizitei presupunea, de asemenea, vizitarea Cos-

tiolului, biserica romano-catolică „Providența Divină”, biserica „Sf. Andrei”, biserica luterană, Chirca și Sinagoga Corală.

În Bălți, după vizitarea bisericilor, M. S. Regele merge la spitalul de boli contagioase, interesându-se de aproape asupra stării bolnavilor: „Pretutindenii M. S. Regele a fost primit cu cea mai mare însuflețire, făcându-I-Se mărturisiri de dragoste și devotament din partea tuturor păturilor sociale” [2, p. 32]. La fel, va proceda familia regală și în capitala Basarabiei, vizitând spitalul evreiesc, azilul de copii orfani, dar și Spitalul de Alienai de la Costiujeni, de lângă Chișinău, unde Majestateile Lor s-au interesat despre starea bolnavilor.

Având rezervată doar o jumătate de zi pentru orașul Bălți familia regală nu va reuși să vadă liceele din localitate, așa cum o va face, de pildă, în Chișinău, unde va vizita Liceul de Fete Nr.1, Liceul Militar etc., deși în Bălți se înființase după unire „o școală normală de băieți”, „licee particulare de băieți și fete” care deveniseră „licee de stat”, în oraș existând „12 școli primare și 4 grădini de copii” [4, p. 94].

La ora 13.30 M. S. Regele împreună cu A. S. R. Principesa Elisabeta vor lua parte la dejunul oferit de autoritățile civile în sala cercului militar. „La sfârșitul mesei un reprezentant al zemstvei locale a vorbit arătând sentimentele de recunoștință față de Suveranii României întregite, care au venit în această parte a vechii Moldove pe veci unite la sânul Patriei. Iar d. general Al. Lupescu închină paharul, din partea camarazilor de arme, în sănătatea scumpului Principe Moștenitor, care se găsește astăzi peste mări și țări, urându-I întoarcere fericită” [2, p. 32], totul consumându-se într-o atmosferă exaltantă și mișcătoare: „M. S. Regele vădit mișcat, mulțumește pe de o parte pentru sentimentele de dragoste și credință ce I s-au arătat cu atâta căldură din partea tuturor noilor Săi supuși, cetățenii orașului și ținutului Bălți, iar pe de altă parte își arată deplina Sa mulțumire față de iubita armată, care a știut să aducă pretutindenii ordinea și liniștea, cheazăsigur a unei sănătoase propășiri. Mulțumește apoi din inimă pentru caldele cuvinte adresate Principelui

Strada Carol I din Bălți în anii 1930 (ac. Ștefan cel Mare).

Moștenitor, asigurând că, deși departe de noi, inima Sa bate cu dragoste statornică pentru țară și că prin această călătorie va aduce simțitoare foloase pentru Statul român” [2, p. 32].

Supunând unei grile pluriperspectiviste evocarea vizitei regale în Basarabia, coroborând impresiile publiciștilor interbelici cu cele ale Regelui Ferdinand sau ale Reginei Maria, vom constata că atmosfera de jubilație este una autentică și reciprocă: „Am răspuns unei dorințe, de mult purtată în inima mea, punând piciorul meu pe pământul acesta, care odinioară fusese una din părțile cele mai roditoare ale vechii Moldove. Primirea călduroasă ce ne-a fost făcută în toate orașele și satele ei, pe unde drumul ne-a dus, au pătruns inima noastră de o bucurie cu atât mai mare, cu cât ne-au dat dovada că iubirea de neam nu s-a stins în timpurile cât Basarabia a stat sub o stăpânire ce nu avea legături de suflet cu populațiunea moldovenească, care de veacuri alcătuiește talpa acestei țări ...” [1, p. 134]. Întreaga atmosferă respira solidaritate și comuniune de idei pe fondul unui elan de nestăvilit. „După masă M. S. Regele în mijlocul celei mai cordiale bucurii S-a întreținut cu mare parte din

persoanele prezente, printre cari era și bătrânul fiu al poetului basarabean Costache Stamati, care în cuvinte mișcătoare a arătat M. S. Regelui fericirea acestei zile mari și neuitate pentru cărturarii basarabeni, care au mai putut păstra în suflet dragostea de limbă și de națiune în timpuri așa de grele și apăsătoare. În aclamații nesfârșite, M. S. Regele își ia ziua bună și la orele 16 trenul regal pleacă spre Ungheni. Prin toate stațiunile sătenii se adunase în număr mare ca să vadă și să aclame pe Suverani” [2, p. 32]. Astfel încât, Joi 20 Mai 1920, la ora 9.40, trenul regal va descinde deja în capitala Basarabiei, unde va fi întâmpinat în uralele mulțimii și sunetele muzicii militare, care va intona Imnul Regal.

Referințe bibliografice:

1. Bostan, C. Jurnalul lui Gh. T. Kirileanu. *Vizita familiei regale române în Basarabia (II)*. În: Antiteze. Nr. 3, 2010.
2. *Călătoria MM. LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia*. 15-20 mai 1920. București: Imprimeria Statului, 1920.
3. *Călătoria Suveranilor în Bucovina și Basarabia*. În: Sfatul Țării (Chișinău). An. III, nr. 607, 19.05.1920.
4. Ciobanu, Ștefan. *Orașele*. În: Basarabia (mono-

Primăria municipiului Bălți în perioada interbelică, Casa Hagi Marcarov (sf. sec. XIX), monument istoric.

grafie). Chișinău: Imprimeria Statului din Chișinău, 1926.

5. Dunăreanu, N. *Basarabia pitorească*. În: *Basarabia* (monografie). Chișinău: Imprimeria Statului din Chișinău, 1926.

6. *La Bălți, întâia zi de toamnă*. În: *Cuget moldovenesc* (Chișinău). An. IV, nr. 8-10, august-octombrie 1937.

7. Pamfile, Tudor. *O călătorie domnească demult așteptată. M. S. Regele în Basarabia*. În: *Sfatul Țării* (Chișinău). An. III, nr. 607, 19.05.1920.

8. *Regina Maria a României. Însemnări zilnice, vol. I (decembrie 1918 – decembrie 1919)*. București: Editura Historia, 2006.

Orașul Bălți în lumina călătoriei regale din anul 1920

Rezumat. Articolul propune surprinderea atmosferei din orașul Bălți în timpul vizitei regale din luna mai 1920. În vederea refacerii cadrului apelăm la o serie de mărturii edificatoare din perioada interbelică, menite să ofere o imagine nuanțată, atât asupra felului în care a fost întâmpinată familia regală, cât și a proiecțiilor orașului, cu străzile, parcurile, școlile, bisericile, spitalele, pe care le avea la acea oră. Insistăm asupra organizării ceremoniei de întâmpinare a familiei regale și a locurilor pe care aceasta le-a vizitat în Bălți. Sunt scoase în evidență personalitățile urbei bălțene, care au salutat vizita regală în cadrul ceremoniei oficiale, totul consumându-se într-o atmosferă de elan fără precedent. Coroborând impresiile publiciștilor și istoricilor din epocă cu însemnările și discursurile familiei regale rezultă un joc pluriperspectivist de impresii comune, axat pe o autentică comuniune de idei și solidaritate.

Cuvinte-cheie: Bălți, vizită regală, itinerar, ceremonie, interbelic, evocare, spațiu.

The City of Bălți in the light of the Royal Visit of 1920

Abstract. The article aims at capturing the atmosphere of the city of Bălți during the royal visit in May 1920. In order to restore the setting, we use a series of edifying testimonies from the interwar period, meant to provide a nuanced image, both on the way the royal family was greeted and the projections of the city, with streets, parks, schools, churches, hospitals it had at that time. We insist on the organization of the welcoming ceremony of the royal family and the places they visited in Bălți. The personalities of Bălți city are spotlighted, who welcomed the royal visit during the official ceremony, everything being consumed in an atmosphere of unprecedented enthusiasm. Corroborating the impressions of publicists and historians of the time with the notes and speeches of the royal family has resulted in a multi-perspective play of common impressions, focused on a genuine communion of ideas and solidarity.

Keywords: Bălți, royal visit, itinerary, ceremony, interwar, evocation, space.